

DAMIR KOPLJAR

Damir Kopljar

Razgovor s izv. prof. dr. sc. Tadam Jurićem

Tado Jurić doktorirao je 2012. godine na Sveučilištu Friedrich-Alexander-Universität Erlangen-Nürnberg i Ludwig-Maximilians-Universität München političke znanosti disertacijom: „Bosnien und Herzegowina, Serbien und Kroatien auf dem Weg zur EU-Mitgliedschaft“ [Bosna i Hercegovina, Srbija i Hrvatska na putu u punopravno članstvo u EU – komparativna analiza razvoja državnosti i procesa europeizacije] (mentori: prof. dr. Heiner Bielefeldt, UN-ov povjerenik za ljudska prava i prof.dr. Marie- Janine Calic, dekanica Historicum LMU München). Objavio je prvo em-

pirijsko istraživanje o suvremenom hrvatskom iseljeništvu 2017. godine te preko 40 znanstvenih radova na njemačkom, engleskom i hrvatskom jeziku te se usavršavao u SR Njemačkoj i SAD-u. Kao regionalni stručnjak citiran je u brojnim europskim, i hrvatskim i regionalnim medijima: The Guardian[5], Frankfurter Allgemeine Zeitung, Deutsche Welle, Le Monde, Kleine Zeitung, DPA, Globus, Večernji list, Jutarnji list, HRT. Radio je u Bavarskoj od 2009. do 2013 kao koordinator hrvatske nastave u inozemstvu. Od 2015. profesor je demografije, političkih znanosti i povijesti na Hrvatskom katoličkom sveučilištu i vanjski suradnik Fakulteta hrvatskih studija na odsjeku Hrvatskog iseljeništva i demografije.

1. Postoji li zainteresiranost u Europskoj uniji za Bosnu i Hercegovinu?

Odgovor na ovo pitanje prilično je jednostavan. Interes ne postoji. U BiH živi otprilike 300 000 Hrvata. To je brojka koja je za Europsku uniju gotovo nebitna. Treba imati na umu kako izvan Mađarske živi gotovo 3 000 000 Mađara, a Europa po tom pitanju ne reagira. Ako to uzmemo u obzir, postaje jasno da je pitanje statusa Hrvata u BiH za Europu marginalno pitanje. Možemo primijetiti kako Europa po pitanju Bosne i Hercegovine vodi politiku mirne plovidbe u kojoj brine da se brod nikada ne počne ljuljati. Ovo najbolje primjećujemo u slučaju Daytonskog sporazuma i činjenici kako se nitko u EU ne usuđuje postaviti pitanje revizije Daytonskog sporazuma. Europska unija očigledno se boji situacije u kojoj se neki međunarodni sporazum, kojim je uspostavljen mir na europskom tlu, dovodi u pitanje. Možemo se zapitati što bi se dogodilo kada bi se Daytonski sporazum pokušao revidirati. Ako se promijeni Daytonski sporazum, možda netko sutra dovede u pitanje i Versailleski ugovor te zatraži njegovu reviziju. Kako bi se spriječila takva situacija, Europska unija pokušava uravnotežiti svoju politiku u Bosni i Hercegovini te zadržati postojeći *status quo*.

2. Koliko trenutno živi Hrvata u BiH i jesu li demografska pitanja bitna u kontekstu borbe za politička prava?

Ovo je izuzetno bitno pitanje kojemu treba posvetiti posebnu pozornost. Nekada je u Bosni i Hercegovini živjelo oko 750 000 Hrvata, a danas se ta brojka spustila na 400 000. Kada govorimo o strukturi toga stanovništva brojke su još i više poražavajuće. Prosječna dob Hrvata u Bosni i Hercegovini je iznad 50 godina što znači da je porast broja stanovnika putem biološke obnove nemoguće postići. Republika Hrvatska je ovdje napravila velike pogreške. Najveća pogreška je to što Hrvatska nije subvencionirala pokušala zadržati Hrvate iz BiH i potaknuti ih neka se u trenutku odlaska iz BiH dosele u Hrvatsku. Ovim potezom Hrvatska bi umanjila svoje demografske gubitke i ostavila mogućnost Hrvatima koji su iz BiH došli u Hrvatsku da se jednoga dana vrate u Bosnu i Hercegovinu. Nije isto kada se netko odluči za odlazak iz BiH i dođe živjeti u Hrvatsku, ili pak ode živjeti u Njemačku ili Irsku. Onaj tko ostane živjeti u Hrvatskoj ima dodir s BiH, dok onaj tko ode u Njemačku ili Irsku taj dodir s BiH gotovo sigurno gubi.

Ovdje također treba naglasiti kako je vrlo upitno hoće li do sredine stoljeća Hrvati u Bosni i Hercegovini ostati nacionalnom manjinom, a kamoli narodom. Treba znati da u BiH živi oko 1.4 milijuna Bošnjaka, 1 milijun Srba i 400 000 Hrvata. Bošnjaci imaju i najveću rodnošću. Zbog toga Bošnjaci u bliskoj budućnosti mogu Hrvatima postaviti pitanje - kako vi možete biti konstitutivnim narodom kada vas nema niti 300 000. Samo treba pogledati brojke koje govore o iseljavanju. Ovdje treba napomenuti kako nitko zapravo ne zna te brojke, budući da BiH nema nikakav sustav praćenja iseljavanja. Studija Svjetske banke Doing Business iz 2018. godine pokazuje kako je trenutno u BiH svega 2.7 milijuna ljudi. Službeni državni podaci s druge strane govore kako u Bosni i Hercegovini živi 3.5 milijuna stanovnika. Samo iz toga možemo vidjeti koliko je nesuglasje između službenih podataka i stvarnih brojki. Isto izvješće Svjetske banke pokazuje kako je od 2015. do 2018. godine Bosnu i Hercegovinu napustilo 180 000 stanovnika. Na temelju ovih podataka vidljivo je kako je iseljavanje iz Bosne i Hercegovine postalo intenzivnije čak i od iseljavanja iz Hrvatske. S druge strane, njemački službeni podaci pokazuju nam koliko se ljudi odselilo u Njemačku

iz Bosne i Hercegovine. Brojke pokazuju da 85 000 ljudi godišnje napusti Bosnu i Hercegovinu. Ovdje treba naglasiti kako BiH nije članice Europske unije pa je zbog toga stanovništvu teže otići u zemlje EU jer im je potrebna radna dozvola. Kada ne bi postojale birokratske prepreke, broj ljudi koji odlazi iz BiH bio bi još i veći. Kada uzmemo u obzir kako danas u Njemačkoj živi više Hrvata nego u BiH, ovakva pitanja definitivno nisu bezazlena. Također dodatan problem demografskoj slici u Bosni i Hercegovini predstavljaju studije koje pokazuju da se oni koji su otišli u Njemačku više ne planiraju vratiti. To znači da je demografski potencijal onih koji su otišli trajno izgubljen.

3. Možete li nam demografsko stanje Hrvata u Bosni i Hercegovine objasniti na primjeru Bosanske Posavine?

Bosanska Posavina je u bivšoj Jugoslaviji bila jedno od najnaseljenijih područja s najvećom gustoćom stanovnika, ako iz te priče izuzmemo velike gradove. Prije rata je u Bosanskoj Posavini živjelo više Hrvata nego u Hercegovini, ukoliko se izuzme Mostar. Prema popisu stanovništva iz 1991. godine, u Bosanskoj Posavini živjelo je 133 467 Hrvata. Danas, nakon rata, u Bosanskoj Posavini živi manje od 20 000 Hrvata. Kada gledamo teritorij na kojemu su Hrvati živjeli potrebno je istaknuti kako su 1991. godine Hrvati živjeli na 1233,77 četvornih kilometara, odnosno na 53,9% teritorija Bosanske Posavine. Kada bi se taj teritorij gledao u katastarskom smislu, taj bi postotak bio još i veći. Danas su brojke radikalno promijenjene i Hrvati žive na manje od 20% prijašnjega hrvatskoga životnog prostora.

Bosanska Posavina možda i najjasnije pokazuje kakvi su demografski trendovi prisutni u Bosni i Hercegovini kada govorimo o Hrvatima. Uzimajući ovakve demografske trendove, jasno je kako će se nacionalni, narodnosni i kulturni identitet Hrvata u Bosanskoj Posavini potpuno izgubiti. Mi u ovome trenutku svjedočimo tom procesu. Također je i unutar Hrvatske prisutan jedan čudan običaj nazivanja Hrvata iz Bosne i Hercegovine Bosancima. Na taj se način dodatno razbija narodnosni identitet. Kada pogledamo srpsku politiku, primijetit ćemo da oni nikada ne ističu područnu

pripadnost nego uvijek nacionalnu, dok Hrvati svoj narodnosni identitet često podređuju regionalnom pa tako imamo Hercegovce, Zagorce, Dalmatince, Slavonce, Bosance itd.

4. U prethodnom odgovoru spomenuli ste nacionalni identitet. Možete li nam objasniti zašto je on toliko bitan?

Kada govorimo o identitetu, možemo primijetiti kako su se u hrvatskom društvu oblikovale dvije suprotne i međusobno suprotstavljene društveno-političke struje čiji se sukob temelji na odnosu prema dvama tipovima kulture. Proturječnost se ostvaruje po pitanju shvaćanja nacionalnog identiteta, koje kulminira u pitanjima iseljavanja i useljavanja i odnosa prema Hrvatima u Bosni i Hercegovini. Na jednoj se strani nalazi individualistička i izuzetno kozmopolitska kultura utemeljena na ideji o neponovljivosti i posebnosti svakoga pojedinca te prema kojoj su vrijednosti nacije i nacionalne države i obitelji zastarjele i zaostale. Takvomu principu suprotstavljen je „kulturni esencijalizam”, tip kulture u kojem se naglašava pripadnost pojedinca zajednici i narodu. Prvi tip kulture se zalaže za snažno useljavanje strane radne snage i otvaranje hrvatske nacije te iseljavanju i neselektivnom useljavanju, a u ugrozi Hrvata u Bosni i Hercegovini ne vidi nikakav razlog za paniku. Bitno je primijetiti kako se danas u Hrvatskoj uz proces iseljavanja događa i snažan proces useljavanja. Podatci govore da bi do sredine stoljeća u Hrvatskoj moglo živjeti oko 40% stranaca. Ovakav kozmopolitski princip izuzetno je opasan za male narode. Veliki narodi kao što su Nijemci neće osjetiti tako snažne posljedice kozmopolitskog principa u vođenju politike kao što će to osjetiti Hrvati. Jedini način na koji Hrvati mogu opstati u globaliziranom svijetu jest da se borimo za svoj nacionalni identitet. Ovo pitanje direktno je povezano s pitanjem opstanka Hrvata u Bosni i Hercegovini. Ako nacionalni identitet postane nebitno i sekundarno pitanje u Hrvatskoj, tada Hrvati u Bosni i Hercegovini neće imati uporište u hrvatskoj državi i njezinim ustanovama te će im položaj biti još teži nego što je sada.

5. Na koji se način ovaj val iseljavanja odnosi na nacionalnu sliku u Bosni i Hercegovini?

Ovo je također zanimljivo pitanje. Iz Bosne i Hercegovine iseljavaju sva tri naroda, ali to ne znači da su sva tri naroda jednako pogođena iseljavanjem. Usred iseljavanja iz Bosne i Hercegovine broj Hrvata i Srba se i dalje smanjuje, dok broj Bošnjaka raste. Razlog za taj rast jest činjenica kako je bošnjačko stanovništvo u prosjeku najmlađe i ima najsnažniji demografski potencijal. Tomu treba dodati i činjenicu kako se u Bosnu i Hercegovinu u zadnje vrijeme doseljava sve više ljudi muslimanske vjeroispovijesti.

6. Može li činjenica da je Bosna i Hercegovina višenacionalna država dovesti u pitanje njezin opstanak?

Kada iz politološkog kuta razmišljamo o situaciji u BiH, moramo imati na umu da kod višenarodnosnih država postoji snažan poriv za raspadom. Višenacionalne države u pravilu nisu funkcionalne, dok višenacionalne države s Jugoistoka Europe jednostavno ne mogu ispuniti Kopenhaške kriterije koji su glavnim uvjetom za pristupanje u EU. Raspale su se Čehoslovačka, Jugoslavija, SSSR i druge višenacionalne zemlje. Belgija je u tom slučaju izuzetak jer se u njoj nalazi političko središte Europe.

7. Postoji li rješenje koja bi moglo spriječiti raspad Bosne i Hercegovine?

U politologiji se spominje šest modela političke reorganizacije unutar Bosne i Hercegovine koji bi trebali pomoći rješenju političke situacije.

1. model jednostavne građanske države. U ovom modelu konstituirao se pravilo "jedan čovjek jedan glas". U ovom političkom modelu Bošnjaci ostvaruju političku prevlast. Negativan vid ovoga političkog modela nalazi se u činjenici kako svaka građanska država prikriva prevlast većinskog naroda.

2. model je model regionalizirane građanske države. U ovom modelu uspostavile bi se četiri političke regije. Te regije su Sarajevo, Mostar, Tuzla i Banja Luka.

Ovaj model podrazumijevao bi ukidanje Republike Srpske i županija te bi označavao reviziju Daytonu. Ovomu modelu snažno se protive Hrvati i Srbi.

3. model je model triju republika. Ovaj model označava situaciju u kojoj svaki narod unutar Bosne i Hercegovine ima svoju snažnu političku jedinicu. Ovoj zamisli protivni se bošnjačka politička elita.

4. model je model kantonalne države. Ovaj model označava sustav u kojemu se postojeće državno i teritorijalno uređenje mijenja i ukida se Republika Srpska. Ovakvoj ideji protive se Srbi.

5. model je narodnosna podjela i raspad države, bez dodatnih objašnjenja.

6. je model pune konsolidacijske demokracije. Ovaj model označava sustav u kojemu nije bitan pojedinac, već je bitan narod. Ne postoje građanska prava nego postoje skupinska prava. U državi koja je višenacionalna ne možete polaziti od liberalne demokracije već morate imati drugačiji oblik demokracije.

8. Držite li da bi se ponašanje Hrvata razlikovalo od trenutnoga ponašanja Bošnjaka, kada bi Hrvati imali većinu u Bosni i Hercegovini?

Držim da ne bi. Ono što trenutno rade Bošnjaci radili bi i Hrvati kada bi se nalazili u povijesnoj situaciji izgradnje nacionalnoga identiteta pred kojom se sada Bošnjaci nalaze. Neupitna je činjenica da su Bošnjaci većinski narod u BiH i s vremenom će postajati sve snažnijima i dominantnijima, a položaj Hrvata sve slabijim. Bošnjaci će vršiti sve snažnije političke pritiske rastom svoje vitalnosti, i tu treba nastupiti Republika Hrvatska te zaštititi Hrvate u BiH. Uostalom, to je i obveza Republike Hrvatske prema njezinom Ustavu.

